

*Mequinensans amb una carpa. Al voltant de 1950.
Font: veïns de Mequinensa.*

La pesca tradicional a Mequinensa (i Faió)

Per Hèctor Moret Coso i Maite Moret Oliver

Als que encara hi són i als que no, a tots los que mos van obrir les portes de ca seua i mos van oferir el seu temps per explicar-nos com eren los vells oficis¹

1. Nota preliminar

L'estiu de 2007 ens arribà del Departament de Patrimoni del Govern d'Aragó la proposta de redacció d'un treball d'investigació -a partir d'enquestes orals i gravacions en vídeo- amb l'objectiu de descriure les característiques etnològiques i el lèxic propi de la navegació i la pesca tradicionals a la vila de Faió i, alhora, de fornir de materials i documents audiovisuals per al projectat centre d'interpretació de l'Ebre que s'havia d'ubicar en aqueixa vila del Baix Matarranya.

En un primer moment tinguérem la sensació que havíem arribat tard, ja que gairebé tots els protagonistes de les tradicionals activitats comercials, com havien estat el transport fluvial i la pesca de consum en el gran riu ibèric, ja havien desaparegut. A pesar d'una primera impressió gens favorable a la viabilitat del treball d'investigació proposat, pensàrem que si la investigació tenia en compte les aportacions dels habitants de Mequinensa i l'objectiu s'estenia també a la recerca de la mineria tradicional, en un àmbit geogràfic tan localitzat com el que s'estén en el tram ebrenc que va de Mequinensa a Faió, podríem intentar donar contingut al treball proposat; i així ho comunicàrem als promotors de la recerca, que acceptarem a ulls clucs els nostres suggeriments.

Aquell treball durà bona part de l'estiu de 2007, en què vam entrevistar una vintena d'informants de Faió i Mequinensa, i vam aconseguir reunir material audiovisual, lèxic i etnològic sobre les dues localitats; un treball que a hores d'ara no hem publicat però del qual en presentarem una breu mostra en les següents pàgines. Val a dir que si decidírem ocupar-nos de la investigació fou perquè, tant en un cas com en l'altre, tots dos investigadors ja teníem certa

experiència en recerques d'aquest tipus i encara conservàvem els materials que havíem emprat en anteriors ocasions.

En la realització d'aquesta investigació es van tenir en compte, així mateix, materials bibliogràfics, obra tant d'investigadors catalans com aragonesos tot contrastant les dades aportades per aquests autors amb les enquestes realitzades en el segon semestre de 2007 i amb les fetes en els anys 90 del segle passat. Els materials que ara presentem tenen a veure amb una de les seccions que vam treballar en aquell moment: la pesca tradicional i professional a l'Ebre, Segre i Matarranya, tot seguint el model descriptiu i d'anàlisi que podem trobar en obres etnogràfiques com ara les de Franz Krüger (1935-1939).

La tipografia emprada en la presentació dels materials es redueix a destacar en lletra cursiva i negreta els mots propis de les activitats descrites i en cursiva els localismes més destacables que hem sabut detectar.

2. La pesca tradicional a l'Ebre, Segre i Matarranya

Un dels objectius que ens vam plantejar a l'hora de fer les entrevistes i de recollir els materials, va ser centrar-nos en els mètodes, maneres i sistemes de pesca tradicionals emprats a Mequinensa i Faió fins les acaballes del sisè decenni –dècada dels anys 60– del segle XX, dels quals encara hi havia memòria entre els mequinensans i faionencs més grans. Per tant, hem prescindit, en general, de les notícies bibliogràfiques anteriors al període investigat relacionades amb la pesca en aquestes localitats de l'Ebre; així mateix, vam deixar a banda les referències a la pesca esportiva que s'ha desenvolupat intensament en l'últim terç del segle XX i en les dues primeres dècades del

XXI. Amb tot, no podem deixar d'assenyalar que ja a inicis del segle XV es documenta la pesca comercial a Mequinensa, com es pot observar en la documentació aplegada per Marta Monjo (2004: 141):

«Ot de Montcada, senyor de la baronia d'Aitona, estableix en emfiteusi la peixateria de Mequinensa al sarraí Aly Dazit, que serà obligat a donar anualment la primera lampresa pescada. Es reserva fadiga de deu dies, lluíisme i altres drets». Mequinensa, 22 d'agost de 1401.

També, Pascual Madoz en el seu *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* (1845-1850) assenyala, en la primera meitat del segle XIX, la pesca a Mequinensa de diferents espècies ictiològiques –avui dia desaparegudes en el tram de l'Ebre que s'estén pels municipis de Mequinensa i Faió–, com ara la llambresa (*Petromyzon marinus*), la llissa (*Mugil cephalus*) i la saboga (*Alosa fallax*).

2.1. Les espècies dels rius

Tradicionalment, les espècies ictiològiques més abundants que eren objecte de pesca, i consumides localment, a l'Ebre al seu pas per Mequinensa i Faió (i també al Matarranya a Faió i al Segre a Mequinensa) fins l'últim terç del segle XX eren l'**anguila** (*Anguilla anguilla*), el **barb** (*Barbus barbus bocagei*) –a Mequinensa, si el barb és d'escasses dimensions rep el nom de **barbitxol** –anomenat **barbitxolet** si és encara de menors dimensions i **barbessa** si és femella–, la **madrilla** (*Parachondrostoma miegii*) i la **carpa** (*Cyprinus carpio*), peix tradicionalment escàs, que es pescava però que gairebé mai es consumia. Ocasionalment en aigües del Segre s'havia pescat alguna **trutxa** (*Salmo trutta*)²; i en aigües del Matarranya la **saboga** fins a la dècada de 1970, però no pas a Mequinensa.

L'espècie més apreciada per al consum local era l'anguila, fins al punt que era objecte de comerç intens. L'anguila, peix migratori, començava a remuntar l'Ebre i a picar al mes d'abril, coincidint amb la florida del **gatell** (*Tamarix gallica*) –quan es movie el gatell–; l'**acebo** –l'esquer– més freqüent per a pescar-la tot l'any era la **madrilla** trossejada, però al maig s'acostumava a pescar amb **caragol** i **caragoleta xafats**, i a partir de juny, passades les riades carregades de fang, l'anguila estava **encebada** a les **tartanyes** (*Lumbricus terrestris*), que era l'esquer emprat amb més freqüència durant l'estiu i començaments de la tardor. Qualsevol tipus de carn: les entranyes de conills i pollastres, insectes (especialment llauradores,³ grills i llangostes), etc.

també es podien emprar com a esquer per pescar l'anguila.

A Mequinensa, de la pesca comercial i de la venda d'anguiles se n'ocupaven quatre o cinc famílies que, per acord tàcit, tenien dividides les activitats a l'Ebre i al Segre fins a l'alçada de la Granja d'Escarp. Les unes pescaven aigües avall del port de l'Horta Vella,⁴ o del pont de l'Ebre fins a l'alçada de la fàbrica de ciment; i les altres, aigües amunt de l'Ebre en direcció a Casp.⁵

Sobre la pesca comercial a Mequinensa el nostre informador principal va estar Josep Ferragut Arbonés, nascut a Mequinensa el 1922, la família del qual es va dedicar, fins a la desaparició de les anguiles, a la pesca comercial. En Josep Ferragut amb set o vuit anys –molt abans de la Guerra Civil– ja aidava el pare remant dalt d'una **puntona** quan parava la corda en la pesca a palangre; acabada la contesa civil continuà dedicat, parcialment, a la pesca comercial de l'anguila i de les madrilles un parell de decennis més. A més de la família de Josep Ferragut, també es dedicaren, per èpoques o a temps parcial, a la pesca comercial altres famílies mequinenques, com ara, d'acord amb els apel·latius –els renoms o motades locals–, 'los del Samorano', 'los de Batalló –del carrer de l'Amargura–', 'los de Serero –del carrer de les Pedres–' i els de 'Garín'. A Faió, només ens han parlat d'una família dedicada amb prou intensitat, ni que fos temporalment o parcialment, a la pesca comercial de l'anguila: 'los de ca Batistet'.

La demanda i el consum d'anguiles eren intensos a Mequinensa. S'anomenaven **anguileros** els pescadors i venedors procedents de Casp al crit de carrer: "*Ha llegado el anguilero, el tío de las anguilas. ¡Ay, que anguilas que vendo!*", amb què anunciava la seua presència pels carrers de la vila de Mequinensa. El preu de l'anguila s'acos-

Anguilera. Font: Museu de Tortosa Històric i Arqueològic de les Terres de l'Ebre

tumava a igualar amb el preu de la carn de corder que es venia a les carnisseries: si pujava el preu de la carn de corder, pujava el de l'anguila. Si calia, pel que fos, mantenir vives les anguilles, es conservaven en un *viver* fet de rametes de vime.

A Mequinensa, l'anguila s'acostumava a consumir enfarinada i fregida, guisada en una cassola de fang amb alls, una mica de *palometa*,⁶ i algunes fulles de julivert i de *llaure* (llorer).⁷ En canvi, com a aliment no eren gaire apreciats ni els barbs ni les carpes, atesa la seua carn tova i amb abundants espines, tot i que ocasionalment tant els uns com les altres podien ser objecte de venda comercial, sobretot en els cas dels barbs.

Tampoc eren gaire consumides les madri-

lles, tot i que com aliment eren una solució en moments d'escassetat i sovint també havien estat objecte de venda i d'intercanvi per altres aliments; fins i tot s'havia arribat a portar-ne a vendre o bescanviar per altres aliments en paneres, de l'Ebre fins a Almatret, a l'interior del Baix Segrià. Els llaüters en pescaven amb vandovelles per completar, esporàdicament, la dieta en els seus viatges Ebre avall.

Si les madrilles eren petites es menjaven fregides i, ocasionalment guisades a la manera de les anguilles; amb tot, les més grans gairebé sempre s'empraven com a esquer per a pescar l'anguila.

2.2. Estris i mètodes de la pesca tradicional

D'entre els ormeigs de pesca fets de malla de fils cal esmentar les *vandovelles*, les *madrilleres* o el *trasmall*, mentre que per als ormeigs de malla de vímens o d'altres fibres vegetals cal parlar de la *nasseta* o del *claró*. Tradicionalment, entre els estris i mètodes de pesca emprats, a banda dels esmentats, es feia servir, la *corda*, el *palangre*, la *tirona* o la *canya* amb *fil*, *acebo* i *hams*.

38

GUISADO DE ANGUILA

Ingredientes:

Dos ajos pelados
Pimienta
Pimentón, poco
Harina
Perejil
Aceite de oliva
Un cuarto de kilo de anguila

Elaboración:

Se limpia y se corta a trozos la anguila, se pone al fuego con una cazuela de tierra con aceite, cuando esté caliente se le incorpora la anguila troceada y previamente enharinada dejando que se fría un poco. Seguidamente se le añade los ajos, el perejil un poco abundante, la pimienta y el pimentón. Cuando se vea que ya está hecha se le añade un chorro de agua se tapa, y se deja cocer un poco mas a fuego lento, hasta que espese un poco la salsa.

Cocina casera

Recopiladas por
Joaquín Alguero Oliver
2002

Portada i recepta d'anguila Alguero 2002: 38.

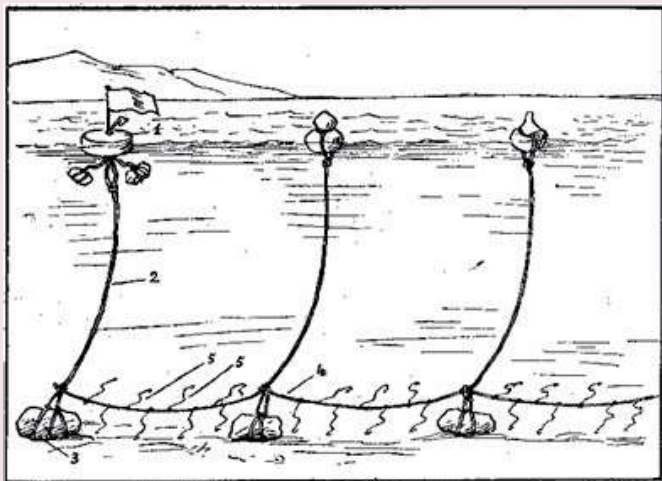

Venda de madrilles als carrers de Mequinensa.
Germanes Alejandrina i Pepita Guardiola Roca.
Font: família Guardiola

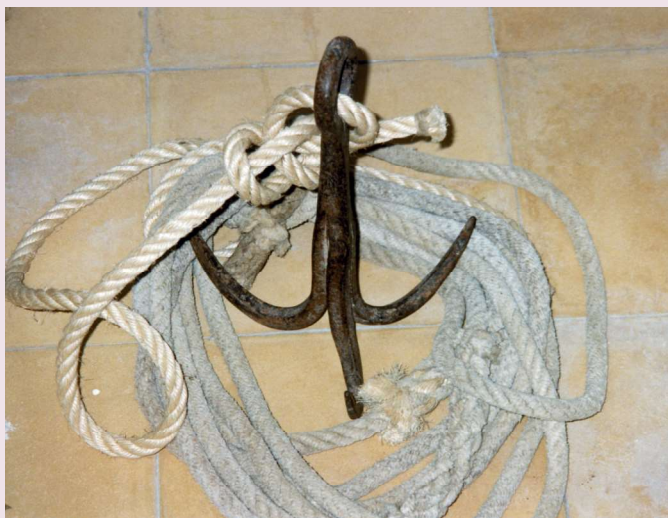
Foto d'un buitrino. Enric Andreu de Faió

2.2.1. Pescar al (o amb) **palangre** era una activitat pròpia dels pescadors professionals. Es feia amb una corda, col·locada a mitja tarde o al tardet transversalment al corrent de l'aigua, és a dir seguint la vora del riu, i es deixava parada tota la nit. La corda tenia uns 50 metres de longitud i hi penjaven –s'emperolaven– uns 50 *ramalets* –fragments de fil de perol de poc menys d'un pam– amb el seu corresponent ham. A cada extrem de la corda s'hi lligava una pedra i, aproximadament cada tres metres un *pedral* –pedra de menor pes que les situades als extrems.

Pesca a palangre. Font: DCVB, s.v.: *pesca*

La pesca al palangre es feia des d'una *puntona* deixant anar la corda, guardada en un cartronet o panereta, que, passada la nit, es recollia amb una petita àncora, l'*ascarrassó* -'cercapous' en català estàndard i 'arrebaidaderas', en castellà- que s'arrossegava pel llit del riu.

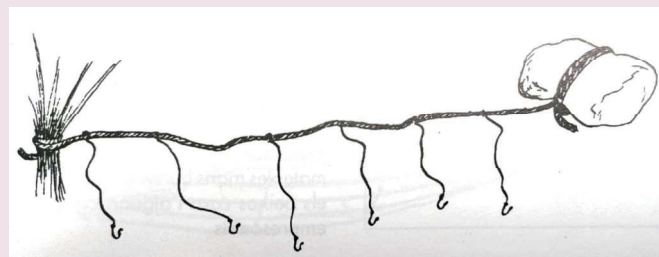

Ascarrassó propietat de S. Ayet.

Font: Museu de Tortosa Històric i Arqueològic de les Terres de l'Ebre.

2.2.2. Pescar a (o amb) la **corda** era un sistema molt semblant a pescar amb palangre, però que es dominava des de la vora del riu i es col·locava en paral·lel al corrent del riu. Es tractava d'una corda de *cànim* d'uns set o vuit metres de longitud amb una pedra a l'extrem que s'endinsava en el corrent del riu, mentre que l'altre extrem s'aferrava a la vora en un gatell, a la soca d'un arbre o lligat a una roca. Al llarg de la corda, ben repartits, hi havia diversos *pedrals* petits o codissos grossos, de pes inferior als de l'extrem. Entre *pedral* i *pedral* hi col·locaven els *ramalets* proveïts d'un ham *encebat* amb bocins de madrilla, *tartanyes*, *llauradores*, etc. La corda s'arregljava estirant de l'extrem més pròxim a la vora del riu o, si es trobava totalment submergida en

l'aigua, arrossegant una soga amb un pal amb un ganxo a la punta pel fons del riu.

Cordada al Matarranya. Font: Vidal 1992: 17.

2.2.3. La **vandovella** (també grafiat *bando-vella*) s'emprava per pescar preferentment la madrilla, en especial quan el riu anava crescut, amb l'aigua bruta, fangosa. Consistia en una barra amb un cercle de vime o d'una fusta flexible en un extrem del qual s'hi penjava una peça de malla de fil en forma de bossa. El cercle de la vandovella⁸ feia gairebé un metre de diàmetre i la malla no era gaire espessa perquè no pesés en moure-la dins de l'aigua i per no atrapar peixos petits. El fil de la malla, tradicionalment de *cànim*, passà més tard a ser de niló. S'acostumava a col·locar estàtica a les *tornes* del riu o en llocs amb aigües somortes. Per atraure els peixos en un determinat punt del riu, on s'ha plantat la vandovella -i generalment on es volia atraure les madrilles, barbs o carpes-, s'*acebaven* les aigües amb l'*acebo* tradicional fet a partir d'ordi i sansa bullits ben barrejats i amassats.⁹

Enric Andreu amb vandovella a Faió.

2.2.4. El **salabre** és una mena de petita vandovella de mànec més curt i menor dimensió que s'empra en el moment d'extraure de l'aigua peces pescades amb hams, no fos cas que el peix es desenganxés.¹⁰ Òbviament, també s'hi podia pescar madrilles seguint el mètode emprat per pescar amb vandovella.

2.2.5. La **tirona** era un ormeig de pesca molt semblant a la vandovella però amb la retícula de la malla més ampla. S'emprava preferentment per pescar barbs.

2.2.6. La **madrillera**, com el seu nom indica, s'emprava per pescar, generalment, madrilles i consistia en una xarxa de malla de cordell fi, d'uns quinze o vint pams de llargada –de 3 a 5 metres– per uns cinc o sis d'amplada –un metre aproximadament–. A la part superior portava una filera de suros i a la inferior una *rastallera* de boles de plom. Si la madrillera era molt gran es necessitaven dues persones per a llançar-la, si era més menuda amb una persona n'hi havia prou.¹¹ A Faió, a la madrillera de Mequinensa, l'anomenaven *tresmall*. Les madrilleres emprades a Mequinensa es compraven ja fetes, amb els seus corresponents suros i ploms, a Lleida. De fet, a Lleida es compraven els ormeigs de pesca més grossos i els pescadors professionals hi compraven hams, cordes, perols, malles, etc. a l'engròs; els pescadors ocasionals s'abastien d'hams i *perol* -cordell resistent- a l'estanc, i cordes a cal Guardicioner.

Trasmall. Foto feta a Faió a casa dels germans Enric i Pablo Andreu.

El *trasmall* és un ormeig de pesca format per una xarxa de malla petita al mig i dos altres de malla més ampla a cada cantó, constituint un conjunt de tres peces unides per les vores.¹² Sovint el mot *tresmall* a Mequinensa, i encara amb més freqüència a Faió, s'aplicava a qualsevol malla de fil emprada per pescar, ja fos tipus madrillera, ja fos tipus *asparver*. De fet, el mot *trasmall* / *tresmall* té en ambdues poblacions el significat general de 'qualsevol xarxa de malla de fil emprada per pescar al riu/als rius'.

2.2.7. L'**asparver** era una malla de fil amb ploms en el seu perímetre que es dominava amb les mans des de la vora del riu i demanava força destresa i enginy. Poc usat, s'emprava en trams del riu de poca profunditat per aconseguir barbs i sobretot madrilles.¹³

Esparver o rall. Font *lexicmariner.info*

2.2.8. La **nasseta** és un ormeig consistent en un receptacle de forma cònica, llarguerut i sense cul, fet amb malla de vime. A la boca de la nasseta s'hi troba un altre embut més petit per on entren les anguilles i, molt ocasionalment, algun barbitxol, d'aquesta manera no poden eixir.¹⁴ A la nasseta per a pescar anguilles també s'hi col·locava com a *acebo* caragols aixafats o petites madrilles mortes.¹⁵ Aquest ormeig és anomenat sempre a Mequinensa *nasseta* –forma que sembla procedir de la castellana *nasa*–,¹⁶ mentre que a Faió també era conegut amb el nom d'*anguilera*; en aquesta vila la malla de l'anguilera era feta, en general, de pollissos de mangraner o bé de *xopina* -'llucs de xop'- perquè consideraven que les nassetes / anguileres amb malla de vímens feien una olor que no atreïa prou les anguilles, que s'estimaven més les fetes de xopina. Les nassetes més menudes les col·locaven de nit els pagesos a les sèquies de l'horta per aconseguir anguilles.

Fotos de nanses propietat de Manuel Sanjuán de Mequinensa.

2.2.9. El **buitrino** (**boltrino** a Marcuello 2005: 219) era un ormeig formalment semblant a la nasseta però tres o quatre vegades més gros

amb què es pescaven anguiles grosses, madrilles grans, alguns barbs i alguna carpa; es diferenciava de la nasseta perquè aquesta era feta tota ella de malla de vime mentre que la malla del buitriño, també de forma cònica, era de fil sostinguda amb tres cercles fets amb vímens, pollissos de mangraner o un altre teixit vegetal flexible. Es parava a la nit amb un pes i una mica d'acebo (bocins de madrilles o d'algun animal mort) al fons.

Buitrino. Font: Museu de Tortosa Històric i Arqueològic de les Terres de l'Ebre.

2.2.10. El **claró** a Mequinensa i Faió és una mena de nasseta grossa, com un viver gros, fet també amb malla de vímens –a Faió, de diferents llucs–, però es tractava d'un ormeig escàs i en tenir una entrada més grossa que la de nasseta hi entraven més els barbs –un peix poc apreciat per al consum– que les anguiles.

2.2.11. Pescar amb la **canya** es feia –i es fa– a mà des de les vores dels rius.¹⁷ Els elements bàsics en la pesca amb canya eren una **canya mascle** –preferida pels pescadors perquè era més resistent en tenir més nombre de nusos o anelles– i un cordell de **cànim**, anomenat **línia** que s'adquiria a l'estanc i que solia tenir una extensió d'una mica més del doble de la canya. Cap a la meitat de la línia es lligava l'extrem de la canya amb un **nus de palobria**,¹⁸ una meitat de fil de línia es nuava amb aquest tipus de nus a la meitat de la canya i amb un altre a prop de l'empunyadura de la canya. A l'extrem de la part de la línia que no segueix la canya es lligava un tros de **perol** –cordell més resistent que la línia i molt més car i que també s'adquiria a l'estanc; a Faió l'anomenaven **pèl de cuc**–¹⁹ amb un **nus pla** o de **pescador**. Amb el cordell de perol es feia l'**amperolada**,²⁰ amb dos hams lligats als extrems desiguals del perol.

Muro del poble vell. Pesca a canya.
Font: veïns de Mequinensa.

Depenent de l'època de l'any, el corrent del riu o la profunditat de les aigües s'empraven tres sistemes diferents per pescar amb canya: **al vol**, **en la canya parada** i **a la plomada**. L'**acebo** bàsic que s'emprava per pescar a canya era a base de barbs, carpes, madrilles i una massa de pa pastada, però no era estrany la pesca, amb les fruites caigudes al corrent, amb bocins de figa, olives *ansabatades*, *aubergi* (*préssec* a Faió), raïm, mangrana o llavors de meló i, a l'hivern, s'hi llançava patata bullida. També per atraure els peixos on s'ha plantat la canya, s'**acebaven** les aigües amb un **acebo** consistent en una massa feta bullint ordi i sansa, tot ben barrejat i amassat.

2.2.12. Sens dubte, la forma més popular a Faió per pescar tot tipus de peix a les aigües clares del Matarranya era la **reixaga**, o **pescar a reixaga**.²¹ Es tracta d'un sistema de pesca nocturna –el millor moment per practicar-la era les nits sense lluna– efectuada amb un pal recte en forma de fitora amb quatre o cinc pues llises a la punta amb el qual, sigil·losament, s'arponaven els peixos que acudeixen atrets per la llum d'un **cremallier**, d'un graellat de ferro dins el qual es col·locaven tees de pi enceses per tal d'il·luminar el portador de la reixaga i enlluernar els peixos.²²

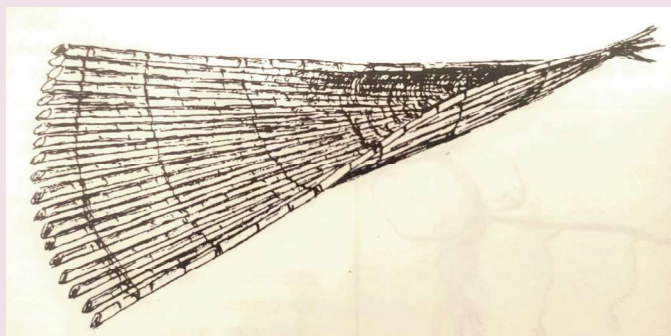
Pesca a reixaga de Faió. Font: Carrión 2003.

També, més aviat la canalla, pescaven amb **forquilles**, és a dir feien servir l'estri de metall en forma de forca i amb diverses puntes emprat per arponar peixos, a tall de petita *reixaga* d'ús diürn.

Forquilla trobada al riu Matarranya per Jaume Soler Guardiola.

2.2.13. Pescar amb **encanyat** a Faió consistia en col·locar un canyís, en forma de ventall per la part del davant i acabat en forma cònica per la part del darrere, a les *resperes* –els punts del corrent del Matarranya on l'aigua baixa *primeta*–, de tal manera que els peixos, en general madrilles, en remuntar les aigües s'introduïen a l'encanyat i ja no podien sortir-se'n.²³

Encanyat. Font: Vidal 1992: 18.

2.2.14. A Mequinensa no es practicaven altres sistemes de pesca més rudimentaris que els que hem assenyalat fins ara –tret de l'ocasional

pesca a mà practicada, gairebé com a joc infantil per la jovenalla, a les aigües poc profundes de les *cales* de la *glera*, a la partida de Dellà-Segre: la canalla embrutava l'aigua, sovint arrossegant pel fons de la cala un feix de canyes llargues, per tal d'*emborratxar* els peixos i quan eixien a bocanar, els agafaven. I de la pesca ocasional, estrictament prohibida i perseguida, consistent en llançar cartutxos de dinamita a les aigües, que en esclatar provocaven que els peixos apareguessen morts surrant a la superfície de l'aigua; cal in-

sistir, però, que es tractava d'una pràctica poc habitual, malgrat que l'accés a la dinamita en un poble miner com era Mequinensa, era prou fàcil; en canvi a Faió ens trobàvem que si bé a les aigües de l'Ebro –tal com anomenen el riu més cabalós d'Ibèria els faionencs, quan no s'hi refereixen amb un genèric *lo riu*– s'empraven els ormeigs descrits fins ara, a les aigües del Matarranya, a més d'alguns dels ormeigs ja descrits (buitrino, anguilera o el tresmall) també es feien servir estris o sistemes pensats per a la pesca en aigües poc profundes o somortes com les del Matarranya, encara que prou clares i transparents.

Als mesos estivals, quan el cabal del Matarranya minvava molt, s'hi formaven tolls *-plaies* en el parlar de Faió-, on es refugiaven madrilles, anguiles i barbs. Era el moment de pescar **a la sarpeta**, és a dir palpant amb cautela els caus i amagatalls de davall les roques per agafar els peixos.²⁴ També era el moment de pescar **amb mall**, sistema que consisteix en picar amb un mall o martell gros al damunt de lloses i pedres per establir els peixos que s'hi arreceraven al davall.²⁵

Un altre sistema de pesca a les *plaies* del Matarranya a l'alçada del terme de Faió, consistia en abocar-hi el suc blanquinós, d'aspecte lletós, que resulta d'aixafar l'herba anomenada *lletrera* (*Euphorbia characias*), el suc de la qual *emborratxava* els peixos de tal manera que resultava molt fàcil agafar-los.

Tot i que no es tracta d'un sistema de pesca pròpiament dit, volem acabar aquest treball comentant el fenomen dels **bregadors**, *atapits* bancs de madrilles que en les tardes primaverals intentaven superar els colls o obstacles del Matarranya; en aquests moments les madrilles eren molt fàcil d'agafar amb la mà o bé amb un salobre.

2.3. Conclusions

A finals de la dècada dels anys seixanta del segle passat s'assoleix el procés de desaparició de gran part de les activitats econòmiques, lúdiques, fins i tot domèstiques, que tenien com a protagonista el riu, com a conseqüència de les transformacions socioeconòmiques que patien les terres banyades per l'Ebre.

L'ofici de pescador, juntament amb el dels llaüters, era el d'un col·lectiu que mostrava un coneixement magnífic del medi fluvial, un element més que compartia espai amb els aiguaders, els terrissaires, les dones que llavaven al riu o els banyistes.

Cal entendre l'art tradicional de la pesca com un mode de subsistència i d'identitat cultural, que va haver de reconvertir-se amb l'aparició dels embassaments que acabaren amb la major part de les activitats d'aprofitament lúdiques i econòmiques que tenien el riu com a escenari, però també amb moltes de les espècies autòctones i la intensa vida social que hi havia al voltant.

BIBLIOGRAFIA

Algueró, J. (2002): *Cocina casera. Recopiladas por Joaquín Algueró Oliver*. Mequinenza: Ed. La glera.

Boquera, M. / Quiroga, V. (2001): *De la saboga al silur: pescadors fluvials de l'Ebre a Tivenys*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-Departament de Cultura.

Carrión, F. (2003): "Historia y pesca tradicional. Reixaga: viejo nombre para una joven sociedad". *Solo pesca* [En línia: <<http://solopescaonline.es/articulos/varios/historiapesca/reixaga.pdf>>].

Copons, F. (2007): "A cavall de les alades". *Temps de Franja*, 68 (juliol-agost, 2007), p. 19; 69 (setembre-octubre, 2007), p. 19.

DCVB = Alcover, A. M. & F. B. Moll. *Diccionari català, valencià, balear*. [En línia: <<http://dcvb.iecat.net/default.asp/>>, consulta: 06-08-2021.]

Krüger, F. (1935-1939): *Die Hochpyrenäen* [traducció al castellà: *Los Altos Pirineos*, 6 volums, Tremp: Garsineu, 1995-1997.]

Marcuello, J. R. (2005): *Fayón. La Historia sumergida*. Zaragoza: Ayuntamiento de Fayón.

Marcuello, J. R. (2007): *Siempre Mequinenza*. Zaragoza: Ayuntamiento de Mequinenza.

Monjo, M. (2004): *Sarraïns sota el domini feudal. La Baronia d'Aitona al segle XV*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.

Moret, H. (1996): *Sobre la llengua de Mequinenza*. Fraga-Mequinenza: Institut d'Estudis del Baix Cinca.

Vidal, P. (1992): "La pesca al Matarranya". *Sorolla't*, 9 (juliol de 1992), p. 16-19; reproduït a *Caramella*, 45 (octubre 2021-març 2022), p. 24-25.

NOTES

(1) Agraïm especialment l'atenció i tota la informació rebuda als germans Pablo i Enric Andreu de Faió, també a Francisco Copons Revés, Josep Ferragut Arbonés i Rosa Guardiola Roca, de Mequinensa.

(2) Sobre l'actual ictiofauna al·lògena -objecte d'una creixent indústria turística i esportiva- a Mequinensa i Faió veg. Marcuello (2007: 39) i (2005). Un comentari al marge es mereix l'espècie *Ictalurus melas*, coneguda a Mequinensa amb el nom de **burret** i a Faió amb el de **gaburro** -i conegut en general com a **peix-gat**-, espècie al·lògena en l'actualitat desapareguda però present a les aigües de l'Ebre i del Segre molt abans de la construcció dels embassaments de Ribarroja i Mequinensa perquè en el record de molts pescadors mequinensans i faionencs ha restat com si fos una espècie autòctona d'aquestes aigües; veg. Moret (1996: 65).

(3) La 'llauradora', tal com es recull al *DCVB*, s.v.: **llauradora 2.**, és el nom donat a Mequinensa al cadell, l'insecte ortòpter de la família dels gríl·lids, *Gryllotalpa vulgaris*, que rosegava les arrels d'hortalisses.

(4) En aquest cas 'port' fa referència a una tanca d'obra que tallava el corrent de l'Ebre per tal d'aconseguir que entrés aigua a les sèquies de l'horta; *DCVB*, s. v.: **1. port 1, 2.**

(5) Malgrat que a Marcuello (2007: 44) es diu que els pescadors d'anguila de Mequinensa es traslladaven a Torrent, Cinca amunt, per vendre'n, nosaltres no hem pogut confirmar aquesta dada; tan sols, després d'insistir-hi molt, un informant ens digué que li semblava recordar que sa iaia li havia parlat que en alguna ocasió havia viatjat a poblacions de la comarca per mirar de vendre anguiles o bescanviar-les per altres aliments.

(6) Nom local del colorant groc que recorda el safrà.

(7) Per descriure el guisat tradicional de l'anguila ens hem basat, principalment, en un receptari manuscrit obra de Joaquín Algueró Oliver, nascut a Mequinensa el 1927; amb tot, hem contrastat la recepta manuscrita amb fonts orals mequinensanes, que no han fet res més que, bàsicament, confirmar la senzillesa del guisat tradicional de l'anguila.

(8) Al Matarranya, un ormeig molt paregut a la vandovella és la *gandaia*, veg. Vidal (1992: 18-19) i a Tivenys és el *salabre*, veg. Boquera i Quiroga (2001: 98-99). No cal dir que en molts punts del domini lingüístic les vandovelles de Faió i Mequinensa són anomenades *manovelles*.

(9) A Marcuello (2007: 44) anomena aquest preparat d'ordi i sansa com a ceball, nom que no hem aconseguit testimoniar en els nostres informants mequinensans.

(10) Tal i com s'explica al conte 'Futbol de Ribera' de Jesús Moncada, s'empraren salabres proveïts de llargs mànecs per recuperar objectes flotants, com ara pilotes de futbol enviades des del Camp d'Esports situat just en la confluència de l'Ebre i el Segre. Durant molts anys la persona encarregada de recuperar aquestes pilotes 'fluvials' fou el nostre informant Josep Ferragut.

(11) Els dibuixos de madrillera els trobem a Vidal (1992: 17).

(12) *DCVB*, s. v.: **tresmall**.

(13) *DCVB*, s. v.: **esparver**, art de pescar compost d'un filat de forma rodona, de dos metres de diàmetre, molt ample per baix i acabat en punta per dalt, que s'empra en la pesca fluvial a llocs de poc fons.

(14) Cf. *DCVB*, s. v.: **nansa**. Dibuix d'una nasseta amb el nom d'aiguari, a Vidal (1992: 19).

(15) En castellà *buitrón*, i en català general *bertrol* (*DCVB*, s. V. **bertrol**, 1. Espècie de nansa cònica feta de malla de xarxa sostinguda amb cercles de fusta o de ferro, que serveix per pescar en els rius i torrents on s'aigua no duga molta envestida).

(16) Veg. *DCVB*, s. v.: **nansa**.

(17) En aquest punt el nostre principal informant mequinensà ha estat Francisco Copons Revés, nascut a Badalona el 1937, de família mequinensana i resident permanent a la vila des de la més tendra infantesa.

(18) *DCVB*, s. v.: **palobria**, nus que es fa per a fermar els animals a l'estaca, i consisteix en dos cercles que es formen amb la corda i s'introdueixen a l'estaca.

(19) *DCVB*, s. v.: **perol**, trosset de fil del suro fins a l'ham. Fet de canem i **pèl de cuca**, (*DCVB*, s. v.: **pèl**: fibra molt resistent brillant, que s'obté del budell dels cucs de seda sotmesos a una maceració en vinagre, i que serveix per a lligar l'ham i mantenir-lo a certa distància del fil de la canya o palangre que el sosté, a fi que els peixos no vegin la unió de l'ham amb l'ormeig de pescar i es llancin més confiadament a l'esquer; cast. *Sedal, coco, hijuela*. També s'anomena *pèl de seda*, i en substitució d'ell s'empra així mateix *pèl de cavall*.

(20) *DCVB*, s. v.: **emperolada**, instrument de pesca compost d'un cordill de canem amb un pèl de cuca lligat a un extrem i proveït d'un ham; veg. també Copons (2007).

(21) Una clara mostra de la popularitat d'aquest sistema de pesca a Faió és que l'actual i activa societat de pescadors d'aquesta vila duu per nom *La reixaga* i en el logotip, o escut, s'hi pot veure dibuixada una reixaga i un cremaller.

(22) Una descripció detallada, acompanyada d'un dibuix il·lustratiu, es pot consultar, amb el títol de 'Pesca amb reixat-llum', a Vidal (1992: 16).

(23) Una descripció detallada, acompanyada d'un dibuix il·lustratiu, es pot consultar, amb el títol de 'Pesca amb encanyat', a Vidal (1992: 18).

(24) Veg. una descripció més detallada d'aquest sistema de pesca a Vidal (1992: 16).

(25) Veg. la descripció d'aquest sistema de pesca a Vidal (1992: 19).